

Starověké umění - Antika

- a) vymezení pojmu a období
- b) řecké umění
- c) římské umění

ANTIKA

- společný termín pro umění Řecka a Říma
- od 8. st.př.n.l. - 1. st.n. l.
- polyteismus
- mytologie
- rozkvět filosofie (Sokrates, Platón, Aristoteles)
- kalokagathie (soulad sil ducha a těla, krásy a dobra)
- základ umění

ŘECKÉ UMĚNÍ

- od 8. st. př. n. l. – 1. st. př. n.l.
- rozkvět země za Perikla (5. st. př.n.l.)
- rozlišujeme tři umělecké řady dle stavebních sloupů:

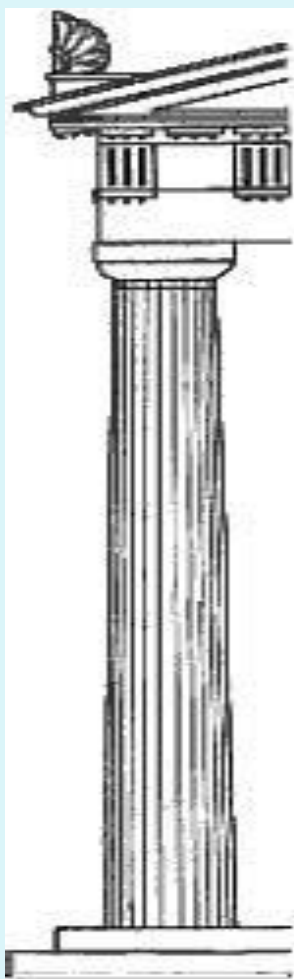
a) dórský

b) iónský

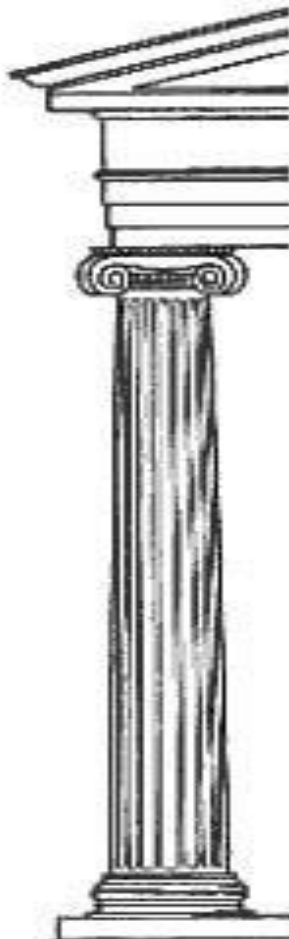
c) korintský

DÓRSKÝ

ÍÓNSKÝ

KORINTSKÝ

architektura

- Akropolis nad Athénami
  - Parthenon (plány: Iktínos a Kallikrates)
  - Feidiás (sochařská výzdoba)
- Artemidin chrám z Efesu
- Dionýsovo divadlo
- sochaři: Myron (Discokobolos)
- Praxitelés – socha Afrodité
- Feidias – Zeus v Olympii, Athéna Parthenon

Chrám Niké na Akropoli

Dionýsovo divadlo

Artemidin chrám z Efesu

FEIDIAS

c) rozdělení literatury Řecka

1. archaické období (8. – 6. st.př.n.l.)

období Homérových eposů, Ezop bajky a Sapfó,
Anakreon- poezie

2. attické období (5. – 4. př.n.l.)

období dramatu – tragédií Aischylos, Sofoklés, Euripidés

3. helénistické období, římské (3. – 1. st.př.n.l.)

období labutí písně = úpadku centrum přeneseno do
Alexandrie v Egyptě, založeno muzeum umění (múz)
období filozofie: Sokrates, Platón, Aristoteles

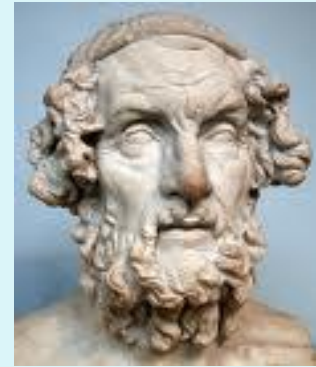
4. římské období (1. st. př.n. l. – 5. st. n. l.)

překrývá se s římským uměním, v řecké lit. doznívání lit.
umění

???

- Jmenujte alespoň dvě stavební památky Řecka?
- Co znamená pojem antika?
- Ve kterém rozmezí hovoříme o starověku?
- Kteří autoři položili základ řecké lyrice?
- Vysvětlete pojem kalokagathie?

archaické období (8. – 6. st.př.n.l.)

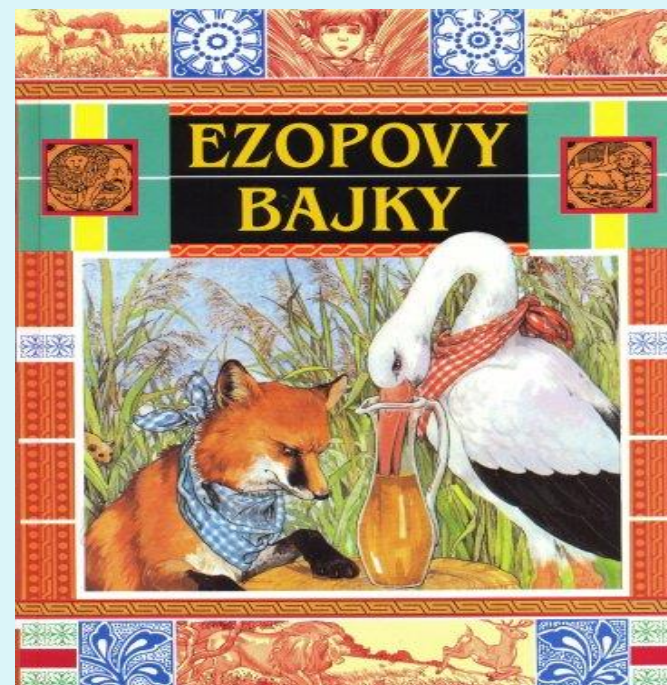
- Homér - eposy Ilias a Odyssea
- Základ epiky
- trojská válka- syn trojského krále Paris unese ženu spartského krále krásnou Helenu
- jablko sváru
- **Odyssea**- vypráví o návratu ithackého krále Odyssea z trojské války na rodnou Ithaku
- syn Telemachos, manželka Penelopé

Znaky homérského eposu

- rozsáhlé veršované skladby
- bohatá dějovost
- velké množství postav
- vkládání lyrických částí

archaické období

- lyrická poezie – Sapfó
- pijácké a milostné verše oslavující víno, ženy a zpěv – Anakreon = anakreotika
- sborová poezie - Pindaros
- bajky - Ezop

Sapfó= lyrika

Afrodíto na zdobném trůně, věčná,
dcero Dia předoucí Isti, ó
prosím,
nepokořuj trudy a útrapami,
paní, mé srdce!

Sem přijď, jakos jindy už
vyslyšela
hlas mé prosby znějící k tobě z
dálky,
vystrojila zlatý svůj vůz a přišla
z otcova domu.

Krásní, rychlí vezli tě
opeřenci
z nebe středem ovzduší
zářivého,
svými křídly víříce hbitě
v letu
nad černou zemí.

anakreontská poezie = anakreontika

- Báseň obsahující
píjactví:

*Hle, černá země pije
a z té zas pijí stromy
a moře pije z řeky
a z moře slunce pije
a ze slunce zas měsíc.
Proč chcete tedy mně
jen,
mně zabraňovat v
pití?...*

- Báseň milostná:

*Na to, co mám rád
..... Popíjet však při
barbitu
s pannami a milovat
jejich krásu až do úsvitu,
to je život, to mám rád*

Ezop = ze života

- Jedna z nejznámějších legend o životě Ezopa vypráví o jeho pánovi, který se jednoho dne při nějaké slavnosti směle vsadil o všechno své bohatství, že vypije moře. Druhého dne, když se probudil, uvědomil si svůj omyl a povolal k sobě Ezopa. Ezop byl prý velmi moudrý, sečtělý a nápaditý člověk. Hned vymyslel, jak svému pánovi pomoci. V určenou dobu oba sešli na mořské pobřeží, kde už čekal dav lidí, zvědavých na to, jak Ezopův pán splní svou část sázky - vypije moře.

-

Jak pomohl Ezop svému králi problém s mořem vyřešit?

Ezop = Bajky

- Liška a hrozny

Když uviděla hladová liška, jak z révy pnoucí se po stromě visí hrozny, chtěla se k nim dostat, ale nebylo to možné. Šla od nich pryč a pro sebe si povídala: „Jsou nezralé.“

Tak i mezi lidmi někteří, když nejsou schopni dosáhnout úspěchu, protože jim chybí síla, svádějí vinu na okolnosti.

Ezop = Bajky

- Želva a zajíc

Želva a zajíc se přeli o tom, kdo je z nich rychlejší. Dohodli si čas a místo závodu a dali se do běhu. Zajíc se spoléhal na svou rychlost, na běh moc nemyslel, lehl si vedle cesty a zdříml si. Želva si byla vědoma své pomalosti, bez ustání běžela, předběhla spícího zajíce a dostala cenu za vítězství.

- Bajka ukazuje, že úsilí často vítězí nad schopnostmi, jsou-li zanedbávány.

???

- Definujte pojem bajka.
- Který z řeckých autorů psal anakreontskou poezii?
- Uveďte znaky a. poezie.
- Co znamená pojem lyrika?

attické období

(5. – 4. př.n.l.)

- rozkvět Atén
- rozvoj dramatu a divadla
- divadlo vzniklo na základě slavnostních obřadů konaných na počest boha Dionýsa (bůh vína a veselí) - dithyramb
- obřady byly provázeny písněmi, tancem, hudbou
- tragédie – dramatický žánr – vyšší umění

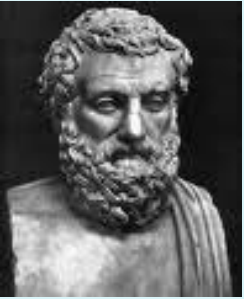

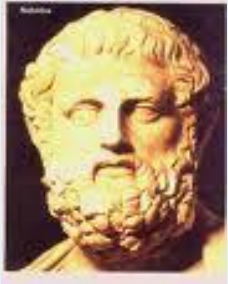
Znaky antické tragédie

- čerpá z mytologie
- hrdinové odvážní a stateční nebo krutí a samolibí
- konflikt se silnějšími (osud, bohové, společenské zákony)
- hrdina fyzicky podléhá, ale morálně vítězí
- veršovaná forma
- děj se **nečlení** na dějství, ale do fází= **5 fází dramatu**
- jednota místa, času, děje > trojí jednota
- spojení mluveného slova, zpěvu, tance
- zpočátku 1 herec, vedl dialog s chórem=sborem

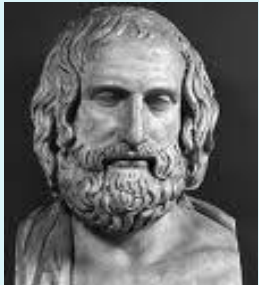
antická tragédie

- **Aischylos: Oresteia**

- **Sofokles: Antigona, Král Oidipus**

- **Euripides: Médea, Elektra**

Aischylos

- považován za zakladatele antické tragédie, zavedl druhého herce - umožnil dialog a dramatickou akci
- jeho náměty byly téměř vždy mytologické, jen občas historické (*Peršané*)
- zastával názor, že svět je řízen božskou spravedlností
- byl zbožný člověk, takže podle něj byla moc bohů neomezená
- v jeho hrách vystupuje Zeus jako spravedlivý vládce, který nesnáší lidskou domýšlivost a stíhá ji zaslepením, ve kterém se člověk dopustí hříchu a provinění a je za něj potom potrestán
- používal slavnostní jazyk plný básnických obrátů a novotvarů
- je autorem 90 tragédií, avšak pouze sedm z nich se dochovalo v celém znění, mezi nimi i jeho nejslavnější hra a také jediná dochovaná trilogie Oresteia
- dalších 72 tragédií známe alespoň podle názvu

Oresteia

- jediná úplně dochovaná antická trilogie, její části jsou Agamemnon (pojednává smrti krále), Oběť mrtvým (zabije Orestes svou matku) a ve třetí části, Smíru, prohlásí Apollón Oresteiu za nevinného
- děj začíná tím, že se král **Agamemnon** obětuje svoji dceru, aby mohl odjet válčit a po návratu domů z trojské války je zabit svojí ženou **Klytaimnéstrou** a jejím milencem **Aigisthem**
- jeho syn **Orestés** ho na radu bohů pomstí (zabije vraha i svou matku), ale stane se horším vrahem, než jeho matka
- pronásledují ho božské Lítice, z čehož zešílí a hledá pomoc u bohyně Athény, která předsedá soudu a nakonec Lítice usmíří a Orestovi je odpuštěno
- pomsta patří do rukou bohů

Oresteia

- Agamemnón, jeden z hrdinů trojské války, byl po svém návratu do vlasti zavražděn nevěrnou manželkou Klytaimnéstrou a jejím milencem, který se chtěl zmocnit vlády. Agamemnónův syn Orestes pomstí po letech vraždu svého otce a zabije svou matku i jejího společníka. I když lid souhlasí s jeho činem, protože nenávidí tyrana, Orestes propadá později výčtkám svědomí a odchází do daleké Tauridy, aby se před bohy očistil z viny. Hlavní postavou Aischylovy tragédie je vlastně Klytaimnéstra - v první části hry se dopouští vraždy, ve druhé je synem potrestána a v poslední její stín burcuje bohyni pomsty k odplatě vůči synovi.

Sofokles

- napsal 123 tragédií, ale z nich se kompletně dochovalo jen sedm, dále jen jména a nepatrné zlomky některých dalších
- zvýšil dramaticčnost děje, zavedl **třetího herce** a malované dekorace
- ti, kteří se chtěli vyhnout osudu, jsou potrestáni a s nimi i celé jejich rodiny
- „**deus ex machina**“ - **bůh ze stroje**

Antigona

Když Oidipus odešel do vyhnanství, dostali se jeho synové **Eteoklés a Polyneikos** do sporu o vládu. Eteoklés se spojil s Kreóntem a Polyneika vyhnal. Polyneikés si našel spojence v cizině a vypravil se s cizím vojskem proti rodnému městu. Oba bratři ve vzájemném boji zahynou, králem se stává Kreón. Mrtvolu Polyneikovu nechali Thébané z Kreóntova příkazu nepohřbenou, protože se dopustil vlastizrady. Oidipova dcera Antigona se však rozhodne mrtvého bratra pohřbít, ačkoli Kreón pohrozil smrtí každému, kdo by porušil jeho příkaz. Když je Antigona přivedena ke králi, doznává se ke svému činu: „

*„Porušila jsem zákon vládce, zato jsem však
splnila povinnost vůči mrtvému bratrovi podle
nepísaných zákonů a vůle bohů.“*

Kreón nařizuje, aby byla Antigona zaživa zazděna do královské hrobky. Vzápětí přichází ke králi věštec a oznamuje, že bohové se na Kreóna rozzlobili a žádají jej, aby odvolal svůj krutý trest. Kreón chce vrátit Antigoně svobodu, ale když přichází k hrobce, najde Antigonu oběšenou. Kreóntův syn **Haimon**, Antigonin snoubenec, si vrazí do prsou meč a královna **Eurydika** ze žalu nad synovou smrtí spáchá sebevraždu. Opuštěn všemi žádá Kreón, aby jej bohové zbavili života. Sofoklés ve své tragédii zobrazil konflikt mezi proměnlivými zákony vládců a věčnými příkazy morálky.

Král Oidipus

Věštba králi **Laiovi** určí, že ho usmrtí jeho vlastní syn a ožení se s jeho manželkou, svou matkou. Proto, když se mu syn narodí, přikáže, aby mu probodli nohy a pohodili ho v lese. Člověk, který tento čin měl provést, odvedl dítě korintskému králi. Král Polybos neměl vlastní děti, a tak ho přijal za svého. Dá mu jméno Oidipús (doslova *opuchlá noha*) a vychovává ho, aniž by mu cokoliv o jeho původu řekl. Oidipus se však jednoho dne něco o svém původu dozví a rozhodne se jít do delfské věštírny, aby zjistil pravdu o svých rodičích. Dozví se, co je mu věštěno a aby se věštbě vyhnul, opustí své domnělé rodiče a vydá se do Théb. Cestou při potyčce nešťastnou náhodou zabije svého otce Laia, aniž by samozřejmě věděl, že je to jeho otec. Poté se mu podaří nedaleko Théb rozluštit záhadu Sfingy a osvobodí tak město od této nestvůry, která je sužovala. Jako odměnu za tento čin dostane královský trůn a ruku nedávno ovdovělé královny Iokasty - své matky; Oidipus však neví, že je to jeho pravá matka.

Po několika letech postihne Thébou mor. Oidipus zjistí, že mor bude trvat, dokud bude žít vrah krále Laia, proto začne po vrahovi pátrat. Věstec Teiresiás mu naznačí pravdu, ale Oidipus jej v hádce vyhostí z paláce. Myslí si, že všechno přichystal jeho švagr Kreón, protože se chce zmocnit trůnu, proto se pohádá i s Kreónem. Po dalším pátrání zjišťuje, že vrahem je zřejmě on sám. Když vyslychá muže, který viděl Laiovu vraždu, přijde do paláce pastýř. Ten přináší zprávu o Polybově smrti a možnosti nástupu Oidipa na trůn. Oidipus mu však vysvětlí, že má kvůli dávné věštbě z návratu strach. Pastevec mu proto prozradí tajemství jeho původu - řekne mu, že ho jako zraněné, k smrti odsouzené dítě dostal od Laiova otroka a dal k výchování králi Polybovi. Tak se Oidipus dozvídá celou pravdu o věštbě a o tom, že se už naplnila. Jeho matka a manželka Iokasté se ve svém pokoji oběsí a Oidipus se oslepí, aby neviděl následky své kletby. Oidipus se usmíří s Kreónem a za nějaký čas odejde z Théb.

Euripides

- zpracoval tradiční mýty originálním způsobem, s vynikající znalostí psychologie
- hlavními postavami - ženy
- emoce nakonec hlavní postavu zcela pohltí
- z 92 her se v celku zachovalo pouze 18 tragédií a 1 satyrské drama
- bohové jeho dramát jednájí jako smrtelníci, ale jejich vlastnosti jsou znásobeny
- poprvé se ve hrách objevují otroci

Médea

- královská dcera Médeia zachrání vůdce Argonautů Iásona, pomůže mu zmocnit se zlatého rouna a odpluje s ním do Korintu
- Iáson se zamiluje do dcery krále Kreónta - Glauky, s níž se má oženit
- Médeia připravila krutou pomstu: poslala Gauce svatební rouno a ozdobu do vlasů - svatební šaty se na nevěstě vznítily, vlajka uhořela a s ní zahynul i její otec
- potom Médeia zavraždila i obě své děti, které měla s Iásonem

antická filozofie_Sokrates

„Vím, že nic nevím.“

„Kdo nás nutí násilím, jako by nás zbavoval našich práv, a my ho proto nenávidíme. Jako dobrodince však milujeme ty, kdo nás umějí přesvědčit.“

„Existuje jen jedno dobro, a to je vědění.
Existuje jen jedno zlo, a to je nevědomost.“

antická filozofie_Řecko

Sokrates - dialog

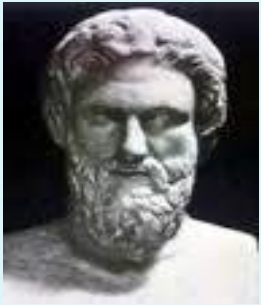
Platon- Ústava

Aristoteles- ! Vychovatel Alexandra Velikého
(Makedonského)

Poetika (rozdělení věd + literatury na lyriku,
epiku, drama

Antická komedie

- zesměšňuje negativní jevy života
- útočí na politické poměry a soudobou morál
- **Aristofanes**: Jezdci, Žáby

ŘÍMSKÁ LITERATURA

- byla silně ovlivněna řeckou literaturou
- rozvoj řečnictví – **Cicero** – jeho projevy se staly vzorem klasické literatury
- paměti – **Caesar** – **Zápisky o válce galské**
- komedie – **Plautus** – **Komedie o hrnci**
(inspirace pro Moliera-Lakomec)

ŘÍMSKÁ LITERATURA - básníci

Publius VERGILIUS Maro

- chráněnc císare Augusta
- národní epos – Aeneis- psaný pro císaře podle vzoru Homérových eposů
- hl.hrdina Aeneas – zakladatel Říma
- podřizuje se osudu, plní povinnosti vůči bohům, vlasti, rodině a přátelům
- vzorem pro Římany
- Idyly= Zpěvy pastýřské = Bucolica, Zpěvy rolnické

ŘÍMSKÁ LITERATURA - básníci

Publius OVIDIUS Naso

- pohyboval se v nejvyšších kruzích římské společnosti
- posledních 10 let života trávil ve vyhnanství, kam byl bezdůvodně vypovězen císařem Augustem
- Tristia (Žalozpěvy)
- milostná poezie: Umění milovat
- Proměny (Metamorfózy)

Publius OVIDIUS Naso:

Proměny (Metamorfózy)

- nejslavnější autorovo dílo, psáno hexametrem
- převyprávění 250 řeckých a římských bájí
- motivem – proměna člověka v neživou věc nebo naopak
- Apollon a Dafne
- Pygmalion
- Niobe
- Daidalos a Ikaros
- Filemon a Baukis

